

ההומור כאמצעי לתרפיה פסיכולוגית עצמית בחייו של מוצרט וביצירותיו רות ליטאי-יעקבי*

תקציר

חייו של ילד-פלא ומלחין גאוני כמוצרט היו נתונים למתחים וללחצים למכביר, וההומור שימש לו לא פעם מפלט מפניהם. המאמר חותר להוכיח כי ההומור של מוצרט, אם 'נמוך' ואם 'גבוה', היה הן חלק מן התרבות הכללית, והן מההומור המשפחתי. זה שימש לעתים קרובות תמיכה פסיכולוגית: על געגועים הבייתה התגברה האם במכתביה בברכת 'לילה טוב' סקטולוגית, שצוטטה מאוחר יותר בקנון Bona nox, K. 561. 'תפיסת העולם הקרנבלית' הנטועה במוצרט ואופיו ה'טריקסטרי' שימשו אותו לתרפיה עצמית, בהתאמה לתיאוריה של בחטין אודות 'הדחת המלך' (uncrowning), באמצעות התייחסות אל "הרובד הנמוך של הגוף". תפיסה זו שיחקה תפקיד בתהליך פרידתו הנפשית משלטון אביו, והתבטאה במכתבים הסקאטולוגיים אל דודניתו. על פרידתו הכפויה מאהובתו, אלוויזיה וובר, הוא פיצה בכתיבת מוזיקה לבלט **הזוטות**, ועל הרינונים אודות רגשותיו כלפיה, למרות נישואיו לאחותה – **במוזיקה לפנטומימה**, שאותה ביצע בתחפושת ארלקינו. העבודה הנפשית העמוקה ביותר שלו קשורה בקבלת ה'אנימה' שלו ובהתקוממותו הסובלימטיבית הן נגד עלבונות אישיים והן נגד עוולות מדיניות העינויים והכפייה של האצולה, סובלימציה המתגלמת בדמות אוסמין באופרה **החטיפה מן ההרמון**. מאבלו על מות אביו הוא מתנחם **בבדיחה המוזיקלית**, שבה הוא נזכר בילדותו ומבטא בהומור של "איפכא מסתברא" - ובהכרת תודה - את עקרונות ההלחנה וה'טעם הטוב' שלמד מאביו.

* ד"ר רות ליטאי-יעקבי, מרצה בפקולטה לחינוך מוזיקאלי, מכללת לוינסקי לחינוך, תל אביב. ruth.jacoby@gmail.com